

ВПЛИВ КОНТРАБАНДИ НА МИТНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

ДУБИК Вікторія Яківна

кандидатка економічних наук, доцентка,

доцентка кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3475-4156>

ЩЕКОДІНА Анастасія Олександрівна

здобувачка освітнього рівня «бакалавр»

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-7957-9963>

Анотація. Митна безпека є ключовим елементом економічної та національної безпеки України, оскільки гарантує захист митних інтересів держави, контроль за переміщенням товарів через державний кордон, надходження митних платежів та протидію незаконним схемам переміщення. Однією з основних загроз митній безпеці є контрабанда, яка підриває ефективність митної системи, зменшує бюджетні надходження, створює нерівні умови для легального бізнесу та сприяє розвитку тіньової економіки. Розглянуто класифікацію контрабанди, досліджено механізми виявлення контрабанди, сучасні технології контролю, підготовка митних працівників та міжнародна співпраця.

Ключові слова: митна безпека, контрабанда, порушення митних правил, протидія контрабанді, міжнародна співпраця.

Постановка проблеми. Митна безпека є невід'ємною складовою державної економічної та національної безпеки, оскільки забезпечує контроль за переміщенням товарів через державний кордон, захист митних інтересів держави та надходження митних платежів у бюджет. Ефективна митна діяльність сприяє формуванню сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, захищає суспільство від незаконного обігу заборонених предметів та протидіє транснаціональним загрозам.

Однією з головних проблем митної безпеки є контрабанда - незаконне переміщення товарів, культурних цінностей, наркотичних та сильнодіючих речовин, зброї й боеприпасів, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Контрабанда підриває економічну стабільність, зменшує митні надходження, створює нерівні умови для легального бізнесу, сприяє розвитку тіньової економіки.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світових ринків завдання ефективного контролю за переміщенням товарів через державний кордон набуває особливої актуальності. Це потребує комплексного підходу, що поєднує правове регулювання, застосування сучасних технологій, підвищення кваліфікації митних працівників, міжвідомчу співпрацю та міжнародні заходи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні наукові дослідження проблеми впливу контрабанди на митну безпеку України демонструють комплексний підхід до її аналізу, поєднуючи теоретичне осмислення сутності контрабанди як економічного та кримінального явища з оцінкою її фіскальних, інституційних і безпекових наслідків. У працях вітчизняних науковців контрабанда розглядається як одна з ключових загроз економічній та фінансовій безпеці держави, що призводить до значних втрат державного бюджету, деформації конкурентного середовища, розширення тіньового сектору економіки та зниження довіри до митних органів. Окрему увагу дослідники приділяють причинно-наслідковим факторам поширення контрабанди, серед яких виокремлюють недосконалість митного законодавства, високий рівень корупційних ризиків, складність митних процедур, дисбаланси податкового навантаження та недостатній рівень цифровізації контролю. Водночас у публікаціях останніх років посилюється акцент на необхідності впровадження ризик-орієнтованих систем митного контролю, цифрових інструментів моніторингу зовнішньоекономічних операцій, міжвідомчої координації та міжнародного співробітництва як ключових напрямів зміцнення митної безпеки. Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про поступовий перехід від фрагментарного розгляду проблеми контрабанди до її системного дослідження в контексті забезпечення національної та митної безпеки України.

Метою статті є дослідження сутності, класифікації та наслідків контрабанди для митної безпеки України, а також визначення ефективних механізмів її виявлення та протидії. Оцінка впливу контрабанди на економічну стабільність, аналіз ролі митних органів у забезпеченні митної безпеки.

Виклад основних результатів. Митна безпека є однією із основних елементів державної економічної та національної безпеки. Вона гарантує захист митних інтересів держави, контроль за переміщенням товарів, поступлення митних платежів, а також протидію незаконним схемам переміщення товарів через кордон.

Контрабанда є однією з найбільш небезпечних загроз цьому процесу, оскільки вона підриває ефективність митної системи та наносить значні збитки державі. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світових ринків завдання ефективного контролю за переміщенням товарів через державний кордон набуває особливої актуальності.

Згідно зі статтею 201 Кримінального кодексу України контрабандою є переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [1].

Сутність контрабанди полягає в уникненні встановлених державою правил зовнішньоекономічної діяльності з метою отримання неправомірної вигоди. Контрабанда підриває економічну безпеку країни, оскільки зменшує митні надходження, створює нерівні умови конкуренції для легального бізнесу та сприяє розвитку тіньової економіки. Водночас вона може мати й значний криміногенний ефект, оскільки часто пов'язана з діяльністю організованих злочинних угруповань.

Класифікація контрабанди може бути здійснена за різноманітними критеріями. Один із провідних підходів до її класифікації базується на сутності порушень митних правил:

За об'єктом контрабанди:

- контрабанда товарів: незаконне переміщення комерційних вантажів, включаючи побутові товари, електроніку, одяг тощо;
- контрабанда культурних цінностей: вивезення чи ввезення предметів мистецтва, історичних артефактів та інших культурних об'єктів;
- контрабанда наркотиків: незаконне перевезення наркотичних засобів та психотропних речовин;
- контрабанда зброї та вибухових речовин: незаконне перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки.

За способом здійснення контрабанди:

- фізична контрабанда: приховане перевезення товарів через кордон, часто з використанням спеціальних схованок у транспортних засобах або багажі;
- документарна контрабанда: використання підроблених або фальшивих документів для переміщення товарів через кордон, а також невірне декларування вартості, кількості або характеру товарів.

За метою контрабанди:

- економічна контрабанда: ухилення від сплати митних платежів, податків і зборів з метою отримання економічної вигоди;
- політична контрабанда: переміщення товарів або осіб з метою здійснення політичної діяльності, шпигунства чи тероризму.

За обсягами та масштабом:

- мала контрабанда: переміщення невеликих партій товарів, часто здійснювана фізичними особами для особистого використання або дрібної торгівлі;
- велика контрабанда: організована діяльність, що включає великі партії товарів, які переміщуються через кордон комерційними структурами або організованими злочинними групами.

Всі ці види порушень мають шкідливий вплив на економіку держави, призводять до збитків у бюджетних доходах, підривають конкурентне середовище для бізнесу та викликають ризики для національної безпеки. Результативна протидія контрабанді та порушенням митних правил вимагає системного підходу, що включає правове регулювання, збільшення продуктивності роботи митних органів, застосування інноваційних технологій контролю та міжнародне співробітництво.

Відтак, для загального розуміння проблеми митної безпеки важливо не лише аналізувати, як саме виявляється контрабанда, а й визначити, який вплив вона має на економічну, соціальну і інституційну стабільність країни. Саме тому доцільно розглянути ключові напрямки впливу контрабанди на митну безпеку України:

- контрабанда може спричинити підвищення рівня злочинності в країні. Незаконний обіг зброї і наркотиків формує середовище, сприятливе для формування кримінальних мереж та зростання інцидентів злочинності. Це може впливати на безпеку громадян та стабільність у інших сферах життя суспільства;
- контрабанда може призвести до ослаблення прикордонного та митного контролю. Систематичне проникнення незаконних товарів може знизити ефективність державних органів з гарантування безпеки на кордоні та контролю за рухом товарів. Це може відкривати шлях для незаконних дій і незаконного ввезення товарів, що порушує територіальну цілісність та національну безпеку;
- можливий зв'язок контрабанди з кримінальними або навіть з терористичними організаціями. Ця кримінальна діяльність може слугувати джерелом фінансування для таких організацій, забезпечуючи їх засобами для виконання терористичних актів.

Такий аспект впливу контрабанди підкреслює необхідність ефективного контролю та боротьби з цим явищем як ключового елементу митної безпеки.

Також, важливу роль відіграє професійна підготовка митних працівників. Підвищення їх навчання, регулярні тренінги та навчання щодо сучасних методів контрабанди та технічних засобів контролю є ключовими для ефективного виконання завдань щодо виявлення та припинення контрабанди. Розглянемо механізм виявлення дій, які входять до поняття «контрабанда» (рис. 1).

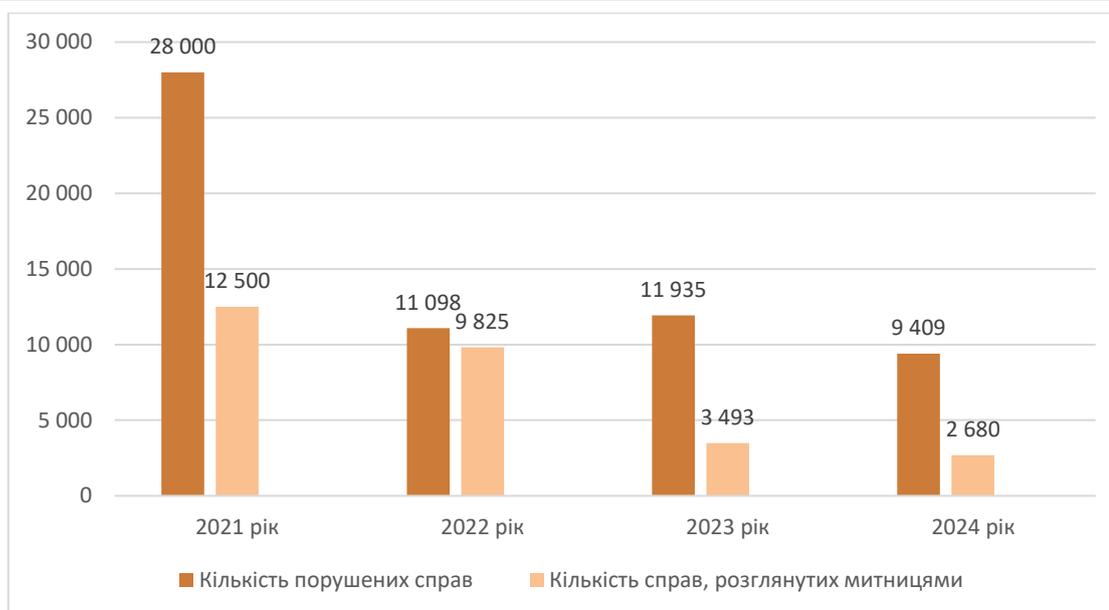
Рис. 1 Механізм виявлення контрабандної діяльності

Джерело: складено на основі [2]

Безпосереднє здійснення митної справи покладено на митні органи, які є головними суб'єктами забезпечення митної безпеки. Основним призначенням митних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України [2]. Також основним завданням митних органів у сфері митної безпеки є виявлення, ідентифікація та нейтралізація загроз. Зазначені заходи реалізуються митними органами у межах виконання правозастосовної та правоохоронної функцій.

Розглянемо кількість порушених справ та справ, розглянутих митницями, щодо порушення митних правил (рис. 2).

За даними рисунку 2 бачимо, що у 2021 році порушено 28 000 справ на суму 2,8 млрд гривень, з них розглянуто 12 500 митних правопорушень. Однак, у 2022 році спостерігаємо різке скорочення до 11 098, що на 2,5 % менше у порівнянні з попереднім роком. Кількість справ про порушення митних правил, які розглядалися митницями становить 9 825. У 2023 році кількість порушених справ залишилася на відносно стабільному рівні - 11 935 на суму 8,9 млрд гривень. Проте кількість справ, розглянутих митницями, суттєво знизилася - до 3 493. У 2024 році спостерігаємо подальше зменшення обох показників. Кількість порушених справ становить 9 409 на суму 18 млрд гривень, що в двічі більше за попередні рік. Кількість справ, розглянутих митницями – 2 680.

Рис. 2 Кількість порушених справ та справ, розглянутих митницями, щодо порушення митних правил за 2021 – 2024 роки

Джерело: складено на основі [4]

Ця тенденція може бути зумовлена низкою чинників: реформуванням митної системи, запровадженням воєнного стану, кадровими обмеженнями, зміною пріоритетів діяльності митних органів або вдосконаленням профілактичних заходів щодо запобігання порушенням.

Ефективна протидія контрабанді та порушенню митних правил потребує комплексного підходу, що поєднує законодавчі, технологічні, аналітичні та організаційні заходи, а також активну міжнародну співпрацю.

Одним із ключових напрямків є вдосконалення законодавства та нормативних актів, що регламентують митну діяльність. Чітке визначення відповідальності за порушення правил, посилення санкцій та створення механізмів конфіскації незаконно переміщених товарів дозволяють підвищити ефективність контролю та зменшити ризики зловживань.

Велику роль відіграє правоохоронна та оперативно-розшукова діяльність, зокрема створення міжвідомчих груп, цільові розслідування та аналіз ланцюгів постачання. Використання сучасних технологій, таких як сканери вантажів, системи трекінгу контейнерів, електронне декларування та автоматизовані системи оцінки ризиків, дозволяє підвищити точність та швидкість митного контролю.

Особливу увагу треба приділити міжнародній співпраці - обмін інформацією, спільні операції та угоди про конфіскацію активів сприяють ефективнішій протидії транснаціональній контрабанді. Важливим аспектом є також внутрішній контроль і боротьба з корупцією, включно з чергуванням працівників на критичних ділянках, аудитами, захистом викривачів та цифровізацією процедур, що мінімізує людський фактор у прийнятті рішень.

Таким чином, протидія контрабанді та порушенням митних правил є комплексним процесом, що потребує взаємодії державних органів, застосування сучасних технологій та міжнародного досвіду.

Висновки. Контрабанда залишається однією з найсерйозніших загроз митній безпеці України, оскільки підриває ефективність митної системи, зменшує надходження до державного бюджету, створює нерівні умови для легального бізнесу

та сприяє розвитку тіньової економіки. Водночас вона має значний криміногенний потенціал і може слугувати джерелом фінансування організованих злочинних угруповань та терористичних організацій.

Ефективна боротьба з контрабандою потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, застосування сучасних технологій контролю, підвищення кваліфікації митних працівників, міжнародну співпрацю та антикорупційні заходи. Тільки поєднання цих складових дозволяє підвищити ефективність митного контролю, мінімізувати економічні та соціальні ризики і забезпечити надійний захист економічних інтересів держави, безпеку громадян та стабільність суспільства. Таким чином, протидія контрабанді є ключовим елементом забезпечення митної та національної безпеки України, що вимагає постійного вдосконалення законодавства, технологій і організаційних механізмів.

Список використаної літератури

1. Верховна Рада України. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Верховна Рада України. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Рогатинська, Н. (2021). Вплив контрабанди на митну безпеку держави. Актуальні проблеми правознавства. Випуск № 1., С. 127-132. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42042>
4. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>
5. Тертична, А., & Найденко, О. (2023). Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. Економіка та суспільство, (48). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-63>
6. Крисовата, К. (2021). Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам та контрабандним явищам. Економіка та суспільство, (27). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50>

Дата надходження статті: 13.06.2025

Дата прийняття статті: 24.06.2025

Дата публікації статті: 25.06.2025